

MAREK ANGOWSKI

ROZWÓJ I ZNACZENIE SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSKIEJ GOSPODARCE

WSTĘP

W krajach wysoko rozwiniętych obserwuje się tendencję do zmian strukturalnych w gospodarce, polegającą na zwiększeniu udziału oraz znaczenia małych i średnich przedsiębiorstw¹. Kraje, w których małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią trzon gospodarki, charakteryzują się większą odpornością na kryzysy ekonomiczne. W krajach tych notuje się rzadsze załamania koniunktury i większą dynamikę wzrostu gospodarczego. Małe i średnie przedsiębiorstwa przestały być postrzegane wyłącznie jako zacofane technologicznie i rynkowo, działające na małą skalę „ubogie” podmioty gospodarcze. Coraz częściej to właśnie firmy z sektora MSP są motorem postępu i jako pierwsze nie tylko wdrażają nowe rozwiązania, ale również pomimo mniejszego niż

Dr MAREK ANGOWSKI – Katedra Ekonomiki Organizacji Agrobiznesu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie; adres do korespondencji: ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin.

¹ Definicję sektora małych i średnich przedsiębiorstw reguluje Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 roku (Dz.U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807, art. 104-106), która wyróżnia pojęcia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Główne warunki kwalifikujące przedsiębiorców do sektora MSP, które mogą być stosowane alternatywnie, według Ustawy to:

– mikro przedsiębiorca: zatrudnienie średnioroczne – 0-9; obrót netto ze sprzedaży – 2 mln €; suma aktywów bilansu – 2 mln €

– mały przedsiębiorca: zatrudnienie średnioroczne – 10-49; obrót netto ze sprzedaży – 10 mln €; suma aktywów bilansu – 10 mln €

– średni przedsiębiorca: zatrudnienie średnioroczne – 50-249; obrót netto ze sprzedaży – 50 mln €; suma aktywów bilansu – 43 mln €.

duże przedsiębiorstwa potencjału, są źródłem innowacyjnych rozwiązań z zakresu wysokich technologii.

O dużym znaczeniu małych i średnich przedsiębiorstw przesądza wiele specyficznych dla nich cech: operatywność, łatwość podejmowania ryzyka, szybkość reakcji na zmiany otoczenia, niska kapitałochłonność, duża podatność na innowacje oraz bezpośredniość i elastyczność w kontaktach z klientem.

W opracowaniu zostały zaprezentowane fazy rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, jego zmiany ilościowe oraz znaczenie sektora MSP w gospodarce poprzez pokazanie jego efektów działalności w zakresie tworzenia PKB, zatrudnienia, wyników działalności finansowej i eksportu.

1. EWOLUCJA SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Analizując rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce można wyróżnić trzy główne etapy²: wstępną fazę rozwoju (faza przedtransformacyjna), fazę „eksplozji” przedsiębiorczości oraz fazę samoregulacji rynkowej (zwolnienia).

W okresie powojennym znaczenie sektora małych i średnich przedsiębiorstw, a zwłaszcza firm prywatnych, było bardzo małe. Ich udział w wytwarzaniu produkcji i dochodu narodowego był znacznie niższy niż w krajach wyżej rozwiniętych, co w szczególności było widoczne w takich wskaźnikach, jak: wielkość produkcji, zatrudnienie oraz potencjał techniczny³. Pierwsze zmiany nastąpiły na początku lat 80. XX w., kiedy to władze w ramach łagodzenia skutków narastającego kryzysu gospodarczego i społecznego podjęły próbę reformy polskiej gospodarki. Do najważniejszych zmian prawnych ówczesnych uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej można zaliczyć⁴: nowelizację ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, zniesienie ingerencji państwa w ustalanie cen, dopuszczenie zagranicznych inwestycji kapitałowych i ułatwienia w tworzeniu wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, umożliwienie dostępu firmom prywatnym do kredytów dewizowych na zakup

² B. Piasecki, *Dylematy polityki wspierania rozwoju sektora MSP w okresie transformacji*, w: *Uwarunkowania rozwoju sektora MSP w krajach Centralnej i Wschodniej Europy*, red. B. Piasecki i Z. Konieczny, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 1995, s. 10.

³ K. Krajewski, *Determinanty rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Instytut Przedsiębiorczości i Samorządności, www.ipis.pl

⁴ *Podstawy przedsiębiorczości*, red. J. Targalski, Kraków: AE w Krakowie 1995, s. 12.

maszyn i urządzeń, liberalizację przepisów dotyczących prowadzenia handlu zagranicznego przez firmy prywatne.

Największy rozwój sektora MSP nastąpił w początkowym okresie transformacji polityczno-gospodarczej od początku lat 90., kiedy to rozpoczęły się gwałtowne zmiany systemowe sprzyjające rozwojowi sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Na zasadniczą zmianę pozycji i możliwości rozwojowych sektora MSP w polskiej gospodarce pozwoliły: ustawa o działalności gospodarczej oraz ustawa o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych. Wymienione ustawy, poprzez zniesienie prawnych barier wejścia na rynek (takich, jak między innymi limity zatrudnienia, zezwolenia administracyjne na prowadzenie działalności gospodarczej) oraz stworzenie możliwości współpracy sektora prywatnego z sektorem państwowym i otwarcie gospodarki na inwestycje zagraniczne, rozbudziły i zdynamizowały ilościowy rozwój sektora małej i średniej przedsiębiorczości⁵.

Liberalizacja przepisów prawnych przyczyniła się w stosunkowo krótkim czasie do powstania bardzo dużej liczby firm prywatnych, głównie małych, o zatrudnieniu od 1 do 5 osób. Do innych, równie ważnych przesłanek sprzyjających „eksplozji” przedsiębiorczości należy zaliczyć przewagę popytu nad podażą towarów i usług po okresie gospodarki niedoborów, upadek wielu przedsiębiorstw państwowych, restrukturyzację zatrudnienia w poszczególnych działach gospodarki i pojawienie się bezrobocia⁶. Okres ten charakteryzował się dużą dynamiką zmian w sektorze MSP, polegającą na szybkim powstawaniu nowych przedsiębiorstw, częstymi zmianami zakresu działalności, a także tym, że przedsiębiorstwa często upadały, ulegały likwidacji bądź zawieszały swoją działalność.

W połowie lat 90. sektor MSP wszedł w kolejną fazę rozwoju, nazywaną fazą samoregulacji lub fazą restrukturyzacji. Na tym etapie zostały już wyczerpane wszystkie możliwości ilościowego wzrostu tego sektora, co w sytuacji braku efektywnej polityki wsparcia tych firm spowodowało spadek dynamiki zakładania nowych przedsiębiorstw przy jednoczesnym wzroście liczby przedsiębiorstw eliminowanych z rynku. Istotą tej fazy stała się stopniowa adaptacja do ciągle zmieniających się warunków ekonomicznych poprzez po-

⁵ A. Masny, J. Targalski, *Czynniki i warunki rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, w: *Przedsiębiorczość w okresie transformacji ustrojowej. Materiały z konferencji naukowej – Janowice '94*, Kraków: Politechnika Krakowska 1995, s. 95.

⁶ G. Sobczyk, *Przedsiębiorczość w warunkach konkurencji (na podstawie województwa lubelskiego)*, w: *Procesy dostosowawcze w gospodarce do nowych warunków rynkowych*, red. G. Sobczyk, Lublin: Wydawnictwo UMCS 1995, s. 135.

szukiwanie zmian jakościowych, głównie związanych ze zmianami branżowymi, zatrudnienia, innowacyjności działania, zarówno w zakresie rynkowym, jak i technologicznym.

Integracja Polski z Unią Europejską i zmiany, które zachodziły w polskiej gospodarce, spowodowały, że coraz częściej zaczęto wyróżniać czwartą i piątą fazę rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw – fazę przedakcesyjną oraz fazę poakcesyjną. Intensyfikacja działań związanych na rzecz integracji z UE, takich jak dostosowanie polskiego prawodawstwa, systemów regulacyjnych, metod certyfikacji oraz standaryzacji do wymogów Unii Europejskiej w zasadniczy sposób zmieniła warunki prowadzenia działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa sektora MSP⁷. Od tego, w jaki sposób i jak szybko przedsiębiorstwa sektora MSP potrafią dostosować się do nowych realiów i wykorzystać nowe możliwości, będzie nie tylko zależała ich konkurencyjność, ale przede wszystkim ich byt na rynku. Pożądanym kierunkiem dalszych przekształceń przedsiębiorstw sektora MSP w Polsce jest wzrost jego udziału w ogólnym zatrudnieniu w gospodarce, zmiany struktury działowej oraz proces łączenia i powiększania przeciętnej wielkości firmy. Jest on bowiem bardziej rozdrobniony, niż ma to miejsce w dawnych krajach Unii Europejskiej⁸.

W latach 1994-2006 sektor MSP charakteryzował się wysoką dynamiką wzrostu. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw, zarejestrowanych w systemie REGON, wzrosła z 2294,6 tys. w roku 1994 do 3631,4 tys. w 2006 roku (wzrost o 58,3%).

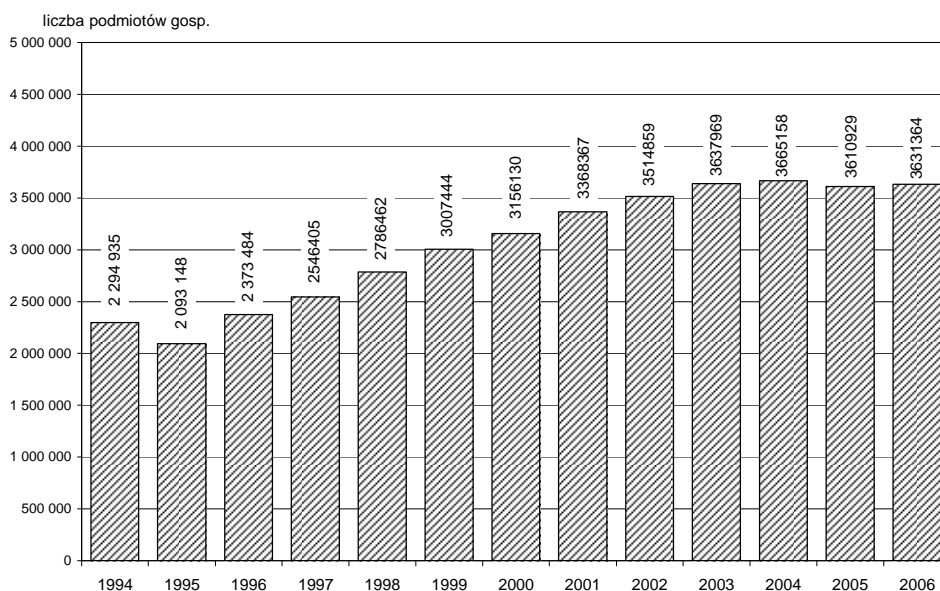
Dynamikę rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1994-2006 prezentuje wykres 1. Wykres przedstawia liczbę podmiotów gospodarczych z sektora MSP, zarejestrowaną w rejestrze REGON, według stanu na koniec 2006 roku⁹.

⁷ A. Rogut, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w integracji ekonomicznej. Doświadczenia Unii Europejskiej. Lekcje dla Polski*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2002, s. 46.

⁸ G. Sobczyk, *Strategie konkurencji małych i średnich przedsiębiorstw*, Lublin: UMCS 2006, s. 21.

⁹ Poza rolnictwem, leśnictwem, rybołówstwem i rybactwem oraz administracją publiczną.

Wykres 1. Rozwój sektora MSP w latach 1989-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Raport za lata 1995-1996*, Warszawa: PFPiRMiŚP 1997, s. 27; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1996-1997*, Warszawa: PFPiRMiŚP 1998, s. 85-86; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999-2000*, Warszawa: PARP 2001, s. 287-290; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000-2001*, Warszawa: PARP 2002, s. 329-333; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002-2003*, Warszawa: PARP 2004, s. 349-350; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005*, Warszawa: PARP 2006, s. 15; *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2006 r.*, GUS, www.stat.gov.pl

Na koniec grudnia 2006 roku małe i średnie przedsiębiorstwa stanowiły 99,87% (99,68% w 1994 roku) wszystkich zarejestrowanych w rejestrze REGON przedsiębiorstw w całej gospodarce¹⁰. Małe przedsiębiorstwa¹¹ (zatrudniające od 10 do 49 osób) stanowiły 4,1%, a średnie 0,78% wszystkich pod-

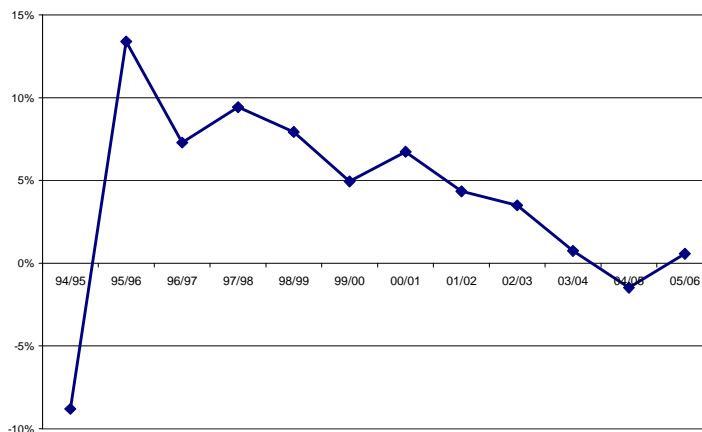
¹⁰ Wśród małych i średnich przedsiębiorstw największą grupę przedsiębiorstw, na koniec 2006 roku, pod względem własności stanowiły przedsiębiorstwa należące do sektora prywatnego (96,2%).

¹¹ Mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 10 osób, stanowiły 95,04% podmiotów zarejestrowanych w REGON.

miotów¹². Jednak sektor MSP w Polsce jest zdominowany przez tzw. mikroprzedsiębiorstwa (do 9 osób) powstające głównie z inicjatywy osób prywatnych, angażujących własny kapitał, zatrudniających głównie właściciela i jego najbliższą rodzinę. Przedsiębiorstwa tego typu to 95,04% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w REGON¹³. Z reguły takie przedsiębiorstwa koncentrują się wyłącznie na rynku lokalnym, a głównym celem ich właścicieli jest przetrwanie i spokojne życie, a nie ekspansja gospodarcza. Z podobną strukturą mamy do czynienia w krajach UE-27, gdzie mikrofirmy stanowiły w 2006 roku 92,1%, małe 6,9%, średnie 1,1%¹⁴.

Pomimo znacznego wzrostu liczby małych i średnich przedsiębiorstw można zaobserwować coraz wolniejszą dynamikę ilościowego wzrostu liczby przedsiębiorstw. Dynamika wzrostu MSP (liczona w stosunku do roku poprzedniego) – 13,4% z lat 1995/96 – zmalała do symbolicznego 0,47% w 2004 roku, a w roku następnym pojawił się 1,5% spadek. Wskaźnik ten jest podobny do wskaźnika dynamiki całej gospodarki, gdzie również można zaobserwować spadek liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON. Jednak już w następnym roku widoczny jest powrót do trendu wzrostowego.

Wykres 2. Dynamika rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1994-2006 (wskaźnik liczony w stosunku do roku poprzedniego w procentach)

¹² *Stan sektora... 1995-1996*, s. 20; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1997-1998*, Warszawa: PARP 1998, s. 228-231; *Zmiany strukturalne grup podmiotów...*, www.stat.gov.pl

¹³ *Zmiany strukturalne grup podmiotów...*, www.stat.gov.pl

¹⁴ Dane Eurostatu: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan sektora... 1995-1996*, s. 27; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1996-1997*, Warszawa: PFPiRMŚP 1998, s. 85-86; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999-2000*, Warszawa: PARP 2001, s. 287-290; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000-2001*, Warszawa: PARP 2002, s. 329-333; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2002-2003*, Warszawa: PARP 2004, s. 349-350; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005*, Warszawa: PARP 2006, s. 15; *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2006 r.*, GUS, www.stat.gov.pl

2. RODZAJ PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI

Analizując zakres prowadzonej działalności można stwierdzić, że zdecydowana większość przedsiębiorstw sektora MSP, zarejestrowanych w systemie REGON, zajmowała się według klasyfikacji PKD handlem i naprawami (tab. 1). W tej grupie w latach 1996-2006 wystąpiły największe zmiany w strukturze MSP uwzględniającej rodzaj prowadzonej działalności (42,6% udział w połowie lat 90. i 32,0% w 2006 roku). Znaczący udział przedsiębiorstw zajmujących się „handlem i naprawami” wynikał głównie z łatwości wchodzenia w daną branżę (niskie potrzeby kapitałowe, elastyczność w dostosowywaniu do zmieniających się potrzeb rynkowych). Większość podmiotów w tej grupie stanowiły przedsiębiorstwa handlowe takie, jak sklepy i hurtownie.

Tab. 1. Struktura małych i średnich przedsiębiorstw według sekcji PKD w latach 1996-2006 r. (w procentach) (oprócz rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa)

Sekcja PKD	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Handel i naprawy	42,6	41,0	39,4	37,2	37,4	34,9	36,0	34,7	34,3	32,8	32,0
Przetwórstwo przemysłowe	14,4	13,3	13,5	13,3	12,4	11,3	11,9	10,9	10,6	10,4	10,3
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	11,3	11,4	11,7	11,7	13,5	14,4	15,4	15,4	18,5	18,7	19,2
Budownictwo	10,1	11,7	11,8	11,8	11,7	10,7	10,5	10,1	9,9	9,9	10,1
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	10,0	9,8	10,3	9,3	9,0	8,0	8,8	7,6	7,4	7,2	7,1
Hotele i restauracje	2,9	3,2	3,0	3,2	3,3	3,1	3,2	3,3	3,3	3,2	3,1
Inne	8,7	9,6	10,4	13,5	12,6	17,7	14,2	18,0	16,0	17,7	18,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan sektora MSP w 1999 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-1999*, Warszawa: PARP 2001, s. 14-15; *Raport... 2000-2001*, s. 329-335; *Raport... 2002-2003*, s. 349-350; *Zmiany strukturalne grup podmiotów...*, www.stat.gov.pl

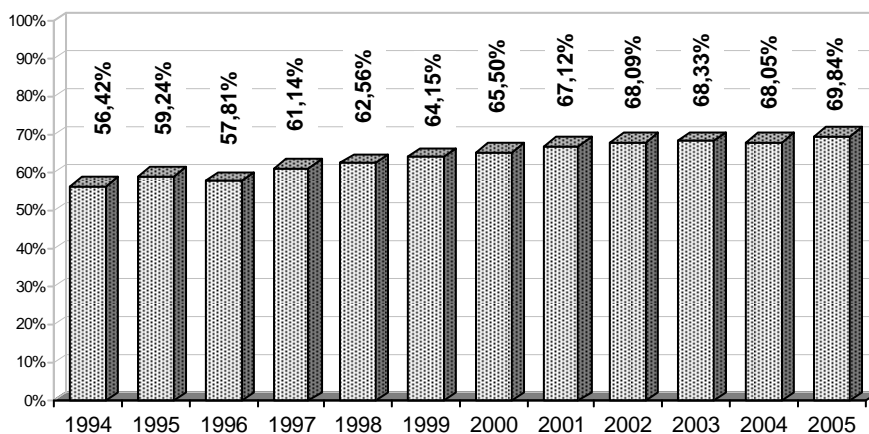
Natomiast w ujęciu ilościowym najwięcej przedsiębiorstw przybyło w sektorach: obsługa nieruchomości i firm, nauka – blisko 160% więcej niż w 1996 roku oraz hotele i restauracje (63,7%), a także w budownictwie (53,2%). Obecnie coraz trudniejsze warunki działania na rynku wymuszają od przedsiębiorców poszukiwania dziedzin zapewniających nie tylko skuteczne konkurowanie, ale również zapewnienie trwałej przewagi oraz rentowności w długim okresie. Dlatego też zwiększają się udziały MSP w kategorii „obsługa nieruchomości i firm” oraz pojawiają się nowe wcześniej nie reprezentowane tak licznie kategorie, jak: „pośrednictwo finansowe” (3,6%) czy „ochrona zdrowia” (4,3%).

3. ZATRUDNIENIE W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH

Zwiększenie się liczby przedsiębiorstw w analizowanych latach wpłynęło również w znacznym stopniu na wzrost zatrudnienia w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. Wchłaniając poważne zasoby siły roboczej, uwolnione w wyniku transformacji gospodarki, rozwój sektora MSP stał się jednym z głównych czynników ograniczających bezrobocie w kraju.

Pod koniec 2005 roku w gospodarce (oprócz rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa i rybactwa) pracowało 10 752 tys. osób. Liczba pracujących w sektorze MSP wzrosła w latach 1994-2005 o 20,8% i wyniosła 7393,8 tys. osób w 2005 roku, a udział sektora MSP w liczbie pracujących w całej gospodarce wzrósł z 56,42% w 1994 roku do 69,8% w 2005 roku¹⁵.

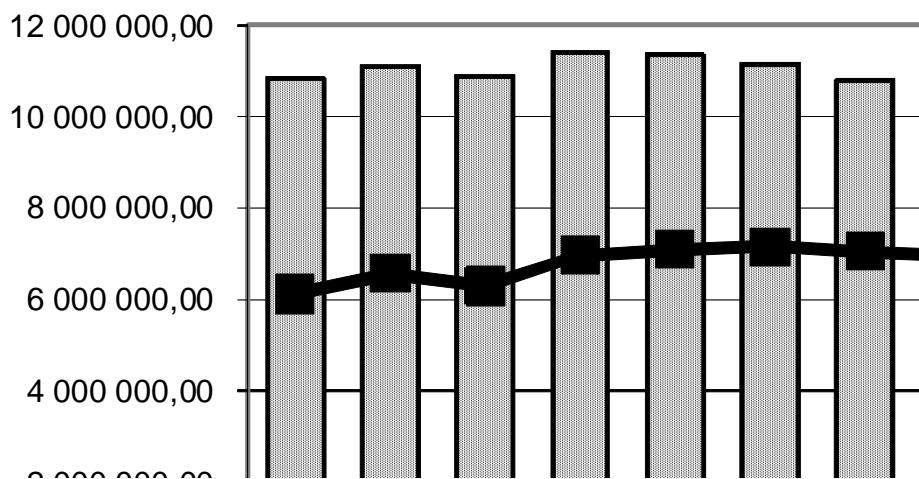
¹⁵ *Stan sektora... 1995-1996*, s. 21; *Raport... 2000-2001*, s. 52-53; *Raport... 2002-2003*, PARP, s. 352-355; www.parp.gov.pl

Wykres 3. Udziały pracujących w sektorze MSP
w latach 1994-2005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan sektora... 1995-1996*, s. 21; *Raport... 1996-1997*, s. 87-88; *Raport... 1997-1998*, s. 231-234; *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1998-1999*, Warszawa: PARP 2001, s. 276-279; *Raport... 1999-2000*, s. 307-308; *Raport... 2000-2001*, s. 334-340; *Raport... 2002-2003*, s. 352-355; *Raport... 2004-2005*, s. 15; *Pracujący w gospodarce narodowej w 2005 r.*, Warszawa: GUS 2006, s. 10, 102; *Działalność gospodarcza przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób w 2005 r.*, GUS, www.stat.gov.pl

Podmioty gospodarki narodowej, o liczbie pracowników do 10 osób, zatrudniały najwięcej – 31,2% ogółu wszystkich pracujących w 2005 roku. Zmiany w liczbie pracujących w gospodarce narodowej i w sektorze MSP w latach 1994-2005 prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Pracujący w gospodarce narodowej
i w sektorze MSP w latach 1994-2005

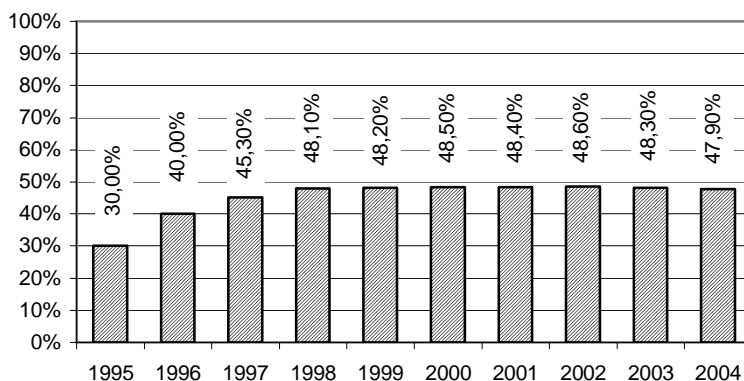
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan... 1995-1996*, s. 21; *Raport ... 1996-1997*, s. 87-88; *Raport... 1997-1998*, s. 231-234; *Raport... 1998-1999*, s. 276-279; *Raport... 1999-2000*, s. 307-308; *Raport... 2000-2001*, s. 334-340; *Raport... 2002-2003*, s. 352-355; *Działalność gospodarcza...*, www.stat.gov.pl

4. UDZIAŁ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W TWORZENIU PKB

Z przeważającej liczby małych i średnich przedsiębiorstw w ogólnej liczbie przedsiębiorstw nie wynika ich dominujący udział w tworzeniu PKB, jednakże systematycznie rośnie. Według szacunków GUS udział sektora małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu PKB wzrósł z 30,0% w 1995 roku do 47,9% w 2004 roku¹⁶. Znaczenie sektora MSP w tworzeniu PKB przedstawia wykres 5.

¹⁶ PKB wytworzone przez sektor MSP tworzyło 38,3% małych przedsiębiorstw i 9,6% średnich przedsiębiorstw. Za: *Raport... 2004-2005*, s. 13.

Wykres 5. Udział przedsiębiorstw sektora MSP
w tworzeniu PKB w latach 1995-2004

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Stan sektora... 1995-1996*, s. 19-20; *Raport... 1996-1997*, s. 83-84; *Raport... 1997-1998*, s. 25-26; *Raport... 1998-1999*, s. 270-278; *Raport... 1999-2000*, s. 283-286; *Raport... 2000-2001*, s. 323-328; *Raport... 2002-2003*, s. 345-348; *Raport... 2004-2005*, s. 13.

5. WYNIKI FINANSOWE MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Wyniki finansowe sektora małych i średnich przedsiębiorstw pokazane zostaną w dwóch zestawieniach: pierwszym, obejmującym wyniki przedsiębiorstw mikro, i drugim, pokazującym wyniki małych i średnich przedsiębiorstw¹⁷. Podział ten wynika z odmiennego sposobu badania przedsiębiorstw oraz różnego obowiązku w zakresie sprawozdawczości przedsiębiorstw względem GUS (przede wszystkim finansowej).

Dane dotyczące wyników działalności finansowej mikroprzedsiębiorstw w latach 1998-2005 prezentuje tab. 2. Natomiast małych i średnich tabele 3, 4, 5.

¹⁷ Informacje na temat sytuacji działalności finansowej przedsiębiorstw zbierane są przez GUS różnymi metodami: mikro (do 9 pracowników) – badaniem reprezentacyjnym opartym na formularzu SP-3, natomiast małe (10-49 zatrudnionych) i średnie (50-249 zatrudnionych) badaniami PONTINFO (1998-2002) na bazie F-02 oraz CISG (2003-2005) na bazie F-01.

Tab. 2. Wyniki finansowe w mikroprzedsiębiorstwach

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
Przychody w mld. zł	191,6	377,7	466,8	452,6	477,3	479,6	533,9	537,0	2,80
Przychody na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł	117,2	213,1	271,6	282,1	282,2	288,7	323,4	333,6	2,85
Wynik finansowy brutto w mld. zł	31,6	40,1	46,0	45,3	40,3	44,0	55,7	62,4	2,04
Wynik finansowy brutto na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł	19,3	22,7	26,8	28,3	23,8	26,5	33,7	38,8	2,01
Rentowność brutto sprzedaży w %	16,5	10,7	9,9	10,0	8,4	9,2	10,4	11,6	0,71
Nakłady inwestycyjne w mld. zł	6,0	12,7	12,2	10,3	10,0	10,1	11,4	11,4	1,90
Nakłady inwestycyjne na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł.	3,7	7,2	7,1	6,4	5,9	6,1	6,9	7,1	1,92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, s. 91-92; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, s. 37-38; *Działalność gospodarcza...*, www.stat.gov.pl.

Według GUS mikroprzedsiębiorstwa uzyskały przychody z prowadzonej działalności w wielkości 537 mld zł, z czego zdecydowanie największą część zrealizowały podmioty prowadzące działalność handlową (54%). Znacznie więcej informacji o działalności finansowej przedsiębiorstw dostarczają dane GUS dotyczące większych przedsiębiorstw.

Tab. 3. Przychody z działalności przedsiębiorstw w latach 1998-2005

Przychody z działalności w mld. zł									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	198,7	206,7	224,8	228,9	224,8	225,4	263,1	265,9	1,34
średnie	255,6	316,1	363,4	355,7	352,9	386,2	456	464,5	1,82
duże	496,5	548,3	615,9	628,7	647,8	710,5	821,5	870,2	1,75
Przychody z działalności na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	6307,2	7133,4	7676	7097,3	7916,8	8492	9567,9	9621,4	1,53
średnie	18651,8	22372,8	26029,2	26710,9	27311,6	29280,4	34976,2	35365,1	1,90
duże	141684,4	171141,4	199776,2	222165	235988,5	271478,8	306528,9	316109,5	2,23

Źródło: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki i Pracy 2004, s. 91-92; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki 2006, s. 37-38, www.mgip.gov.pl

Tab. 4. Wynik finansowy w przedsiębiorstwach
w latach 1998-2005

Wynik finansowy brutto w mld. zł								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	6,1	4,6	2,7	1,7	-0,4	11,1	11,8	11,9
średnie	6,4	8	11,4	5,2	4,6	8,2	20,8	18,6
duże	5,7	2,4	6,6	0,5	2,3	21,8	55,7	48,2
Wynik finansowy brutto na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	192,5	158,7	92,3	52,7	-14,1	418,7	429,1	429,9
średnie	467,2	566,4	148,5	390,7	356,2	622,0	1595,4	1416,2
duże	1626,4	749,1	2139,9	176,7	838,0	8332,5	20783,6	17509,4
Wynik finansowy netto mld. zł								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	3,6	2,0	0,8	-0,2	-1,7	9,4	9,8	9,8
średnie	3,1	3,5	5,8	1,5	1,7	4,9	16,9	14,6
duże	-1,3	-4,5	-0,3	-5,0	-3,1	12,8	44,8	38,2
Wynik finansowy netto na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	115,7	69,2	26,7	-5,5	-61,6	352,6	357,7	354,5
średnie	222,8	247,6	416	113,4	133,2	367,7	1294,6	1114,8
duże	-382,5	-1400,1	-90,4	-1771,9	-1140,1	4882,6	16715,1	13859,9
Stopa zysku netto (w procentach)								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	1,25	1,05	0,21	-0,58	-0,78	4,15	3,74	3,68
średnie	1,14	1,15	1,64	0,18	0,48	1,26	3,7	3,15
duże	-0,26	-0,83	-0,05	-0,85	-0,48	1,8	5,45	4,38

Źródło: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, s. 92; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, s. 38.

Wśród działających w 2005 r. małych i średnich przedsiębiorstwach blisko 75% było podmiotami gospodarczymi wykazującymi zysk (tab. 5).

Tab. 5. Rentowność w przedsiębiorstwach
w latach 1998-2005

Jednostki rentowne (w procentach)								
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
małe	70,5	67,1	64,1	63,3	65,7	67,8	75,1	74,4
średnie	70,1	68,6	67,5	66,2	68,1	69,9	76,9	75,5
duże	63,9	64,8	66	63,4	67,2	74,6	81,2	79,3

Źródło: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, s. 92; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, s. 38.

Analiza powyższych informacji świadczy o dobrej kondycji finansowej przedsiębiorstw z sektora MSP. W zasadzie wszystkie wskaźniki ekonomiczne wskazują na stały wzrost, co jest szczególnie wyraźnie widoczne w przypadku firm najmniejszych – blisko 280% wzrost przychodów w stosunku do 1998 r., zarówno ogółem, jak i w przeliczeniu na 1 firmę. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku wyniku finansowego brutto, gdzie właściwie we wszystkich kategoriach MSP odnotowano ponad dwukrotny wzrost.

Aktywność inwestycyjna jest jednym z istotniejszych wskaźników sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa oraz sytuacji gospodarczej kraju. Inwestycje świadczą z jednej strony o kondycji finansowej przedsiębiorstw, które bez środków finansowych własnych lub zewnętrznych nie mogłoby podjąć realizacji inwestycji, z drugiej zaś o rozwoju firmy i jej potencjale rynkowym na przyszłość¹⁸. Poza tym elastyczność działania, stając się obecnie jednym z kluczowych elementów przewagi każdego przedsiębiorstwa, zmusza je do ponoszenia nakładów na nieustanne wprowadzanie zmian i ulepszenia produktów i stosowanych technologii. Przedsiębiorstwa należące do sektora MSP systematycznie powiększały swoje nakłady inwestycyjne. W 2005 roku wydatki na ten cel wyniosły 9,4 mld zł w małych i 19,9 mld zł w średnich przedsiębiorstwach¹⁹. Mimo że w stosunku do roku 2004 w kategorii małych przedsiębiorstw nakłady spadły o 0,1 mld zł %, to w stosunku do 1998 roku wzrosły ponad dwukrotnie (tab. 6).

¹⁸ *Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorstw. Mity i rzeczywistość*, red. F. Miś, Warszawa: PWE 2005, s. 70.

¹⁹ W cenach bieżących

Tab. 6. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w latach 1998-2005

Wartość nakładów inwestycyjnych w mld. zł									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	4,1	10,7	11,9	8,3	7,6	7,6	9,5	9,4	2,29
średnie	18,4	22,5	21,7	15,9	15,5	15,3	18,3	19,9	1,08
duże	46,7	50,8	52	43	42,4	41,7	46	50,4	1,08
Wartość nakładów inwestycyjnych na 1 przedsiębiorstwo w tys. zł									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	128,7	369	407,1	257,2	269,1	287	345,5	339,1	2,63
średnie	1343,5	1593,3	155,5	1195,1	1200,6	1161,2	1403,6	1515,2	1,13
duże	13323,3	15855,2	16851,9	15195,5	15451,3	15944	17164,2	18308,8	1,37
duże	15,2	18,4	20	18	18,3	18,4	20	21,3	1,40

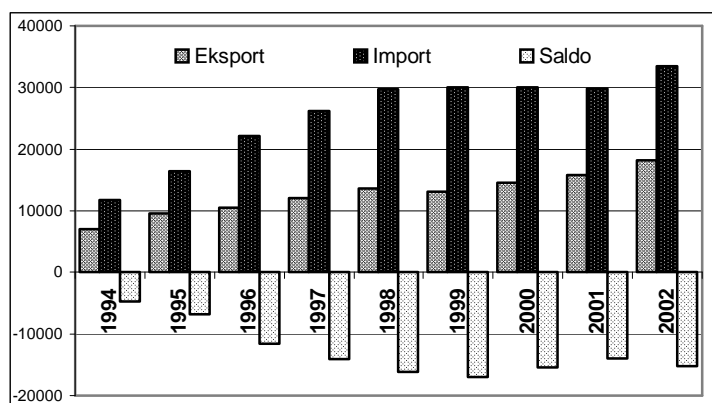
Źródło: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, s. 98; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, s. 43.

Na podstawie tabel 2 i 6 można zauważyć, że największą dynamiką inwestycyjną charakteryzują się mikro- i małe przedsiębiorstwa, które w ten sposób mogą „nadrabiać” opóźnienia technologiczne, ale też dysponują mniejszym potencjałem finansowym.

6. UDZIAŁ W HANDLU ZAGRANICZNYM

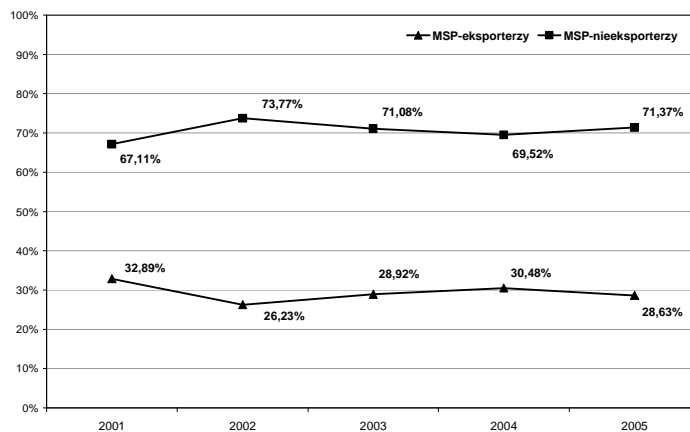
Wielkość eksportu realizowanego przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw systematycznie wzrastała (z 7039,9 mln USD w 1994 roku do 18 242,0 mln USD w 2002 – wzrost w analizowanym okresie o 259,1%). W 2002 roku eksport realizowany przez przedsiębiorstwa sektora MSP stanowił 44,5% (40,8% w 1994 roku) całego eksportu polskiej gospodarki. Natomiast w przypadku importu sektor MSP zrealizował 60,7% (54,8% w 1994 roku) ogólnego importu, tj. 33 462,0 mln USD (wzrost o 283,4% w stosunku do 1994 roku). Zaobserwować można wzrost deficytu handlu zagranicznego prowadzonego przez MSP do 15 220 mln USD. Tendencje zmian w handlu zagranicznym realizowanym przez przedsiębiorstwa sektora MSP w latach 1994-2002 prezentuje wykres 6.

Wykres 6. Handel zagraniczny sektora MSP
w latach 1994-2002

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Raport... 2000-2001*, s. 45-46; *Raport... 2002-2003*, s. 54-55.

Wykres 7. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw zajmujących się eksportem
w latach 2001-2005

Źródło: Z. Wołodkiewicz-Donimirski, *Pogorszenie w 2005 r. kondycji małych i średnich eksporterów i ich perspektywy na rok 2006*, Warszawa: Kancelaria Sejmu 2006, s. 2 (Biuro Studiów i Ekspertyz, Informacja nr 1255).

Wyniki działalności eksportowej małych i średnich przedsiębiorstw prezentuje tab. 7.

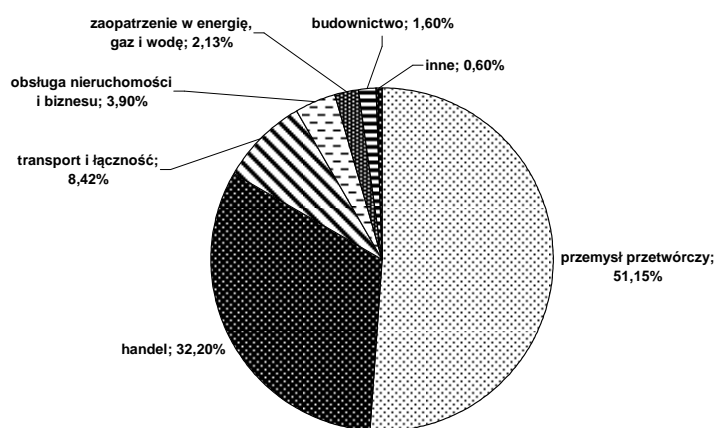
Tab. 7. Działalność eksportowa przedsiębiorstw w latach 1998-2005

Udział w sprzedaży eksportowej w przychodach netto (w procentach)									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	2,0	4,0	3,0	4,0	6,0	7,3	8,0	8,0	4,0
średnie	6,0	5,0	6,0	7,0	9,0	11,9	12,0	12,0	2,0
duże	13,0	13,0	14,0	14,0	16,0	18,9	20,0	21,0	1,61
Dynamika sprzedaży eksportowej (w procentach)									
Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2005/98
małe	-	423,0	83,7	109,4	209,8	121,6	107,8	92,0	0,22
średnie	-	105,8	140,3	102,9	144,5	143,9	112,2	103,6	0,98
duże	-	109,5	121,7	100,5	120,1	126,1	130,2	107,0	0,98

Źródło: *Przedsiębiorczość w Polsce 2004*, s. 96; *Przedsiębiorczość w Polsce 2006*, s. 42.

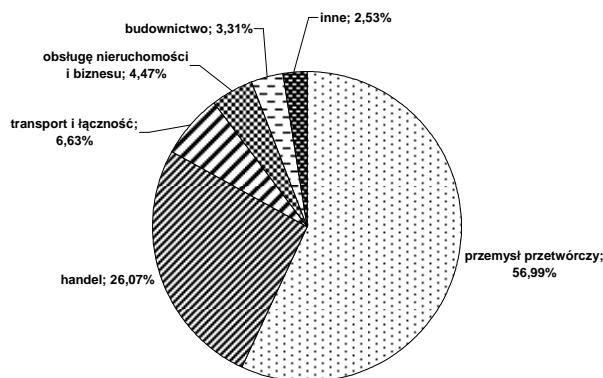
Według klasyfikacji PKD, zarówno w ujęciu wartościowym, jak i ilościowym, eksport małych i średnich przedsiębiorstw realizowany był głównie poprzez firmy z sektora „przemysł przetwórczy” oraz „handel” (wykres 8 i 9).

Wykres 8. Eksport realizowany przez sektor MSP w 2004 r. (wartościowo według sekcji PKD)

Źródło: *Analiza i ocena sytuacji finansowej małych i średnich przedsiębiorstw, w tym eksporterów na rynek Unii Europejskiej i na pozostałe rynki w roku 2004 i w pierwszym półroczu 2005*, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki, Departament Przedsiębiorczości, 2005, s. 27.

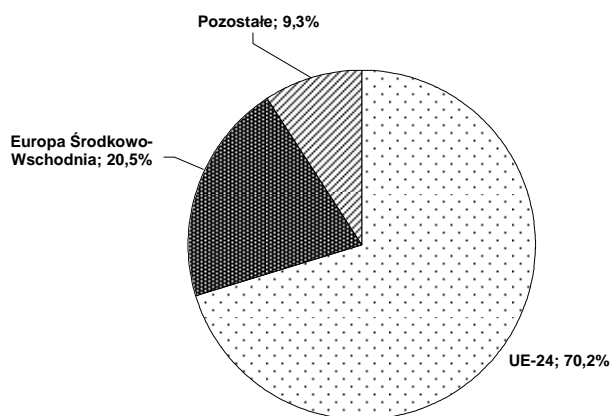
Wykres 9. Struktura eksporterów z sektora MSP w 2004 r.
(ilościowo według sekcji PKD)

Źródło: Wołodkiewicz - Donimirski, dz. cyt, s. 3.

Natomiast główne kierunki eksportu MSP prezentuje wykres 10. Kierunek państw UE po przystąpieniu stał się dla wielu przedsiębiorstw naturalny. Natomiast problemy związane głównie z handlem z Rosją spowodowały, że już od kilku lat maleje udział w eksporcie krajów Europy Środkowo-Wschodniej²⁰.

Wykres 10. Kierunki eksportu sektora MSP w 2004 r.

EŚW: Albania, Białoruś, Bułgaria, Chorwacja, Mołdowa, Rosja, Rumunia i Ukraina.

Źródło: *Analiza i ocena sytuacji...*, s. 97.

²⁰ W 2003 roku eksport do krajów EŚW stanowił 21,4% ogółu eksportu MSP.

ZAKOŃCZENIE

Współczesna gospodarka stawia przed małymi i średnimi przedsiębiorstwami szczególne wyzwania. Wynikają one między innymi z coraz większej złożoności i zmienności otoczenia. Wymagania związane z nowymi technologiami, wzrost i intensyfikacja działań konkurentów związane z postępującymi procesami globalizacji, a także rosnący dobrobyt i wymagania społeczeństwa wymuszają na przedsiębiorstwach bardziej zróżnicowaną i zindywidualizowaną ofertę, coraz krótszy cykl życia produktów i gwałtowny rozwój usług, powodując narastającą presję na szybką reakcję firm na dokonujące się zmiany²¹.

Analizując dostępne dane statystyczne można stwierdzić, że pozycja i rola sektora MSP w polskiej gospodarce jest znacząca i ugruntowana, co wskazuje na jego rozwój zarówno ilościowy, jak i jakościowy. Wiele z tych przedsiębiorstw wyróżnia się na rynku, doskonale radzi sobie z wewnętrzną i zagraniczną konkurencją, sprawnie wdraża nowe technologie, skutecznie rozwija eksport, a także aktywnie bierze coraz większy udział w wytwarzaniu PKB. Nie bez znaczenia jest również coraz większa rola MSP na rynku pracy. Z jednej strony dają pracę, a przez to rośnie zamożność społeczeństwa oraz zmniejsza się bezrobocie, a z drugiej – poprzez swoją specyfikę mogą wyzwalać postawy przedsiębiorczości i kreatywności, powodując pozytywne zmiany jakościowe na rynku pracy zarówno wśród przedsiębiorców, jak i pracowników.

DEVELOPMENT AND SIGNIFICANCE
OF THE SMALL AND AVERAGE-SIZE COMPANIES SECTOR
IN THE POLISH ECONOMY

Summary

An increase in the role and significance of the sector of small and average-size companies in Poland may become an important factor of economic growth, as well as an element of the process of adjusting the structure of Polish economy to the shape allowing its efficient competence within the European Union. The countries, in which small and average-size companies constitute the core of economy are characterized by a greater resistance to economic crises, they experience slumps in the economy more rarely, and have a greater dynamics of the eco-

²¹ P. Głodek, J. Kornecki, J. Ropega, *Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw we współczesnej gospodarce*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2005, s. 5.

conomic growth. The present article is devoted to assessment of the role of small and average-size companies in the economic growth. It presents the stages of formation and development of the sector of small and average-size companies in Poland, the quantitative changes of the sector and its significance in the economy by showing the effects of its participation in creating the GNP, employment, financial effects and export.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, małe i średnie przedsiębiorstwa, rozwój gospodarczy.

Key words: enterprise, small and average-size companies, economic development.